Miten tuen muistisairaan ihmisen itsemääräämisoikeutta ja oikeudellista toimintakykyä?

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Helsinki 13.12.2016

@sumu_ry
#sumukehittää

Projektijohtaja Henna Nikumaa
Suomen muistiasiantuntijat ry
Sosionomi (YAMK), tohtorikoulutettava Helsingin Yliopisto
henna.nikumaa@muistiasiantuntijat.fi

Suomen muistiasiantuntijat ry

- Sumu on moniammatillinen asiantuntijajärjestö, joka toimii muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä hyvinvoinnin ja elämänlaadun edistämiseksi.
- Perustettu 1990
- Henkilöjäseniä runsaat 2 000
- Yhteisöjäseniä noin 130

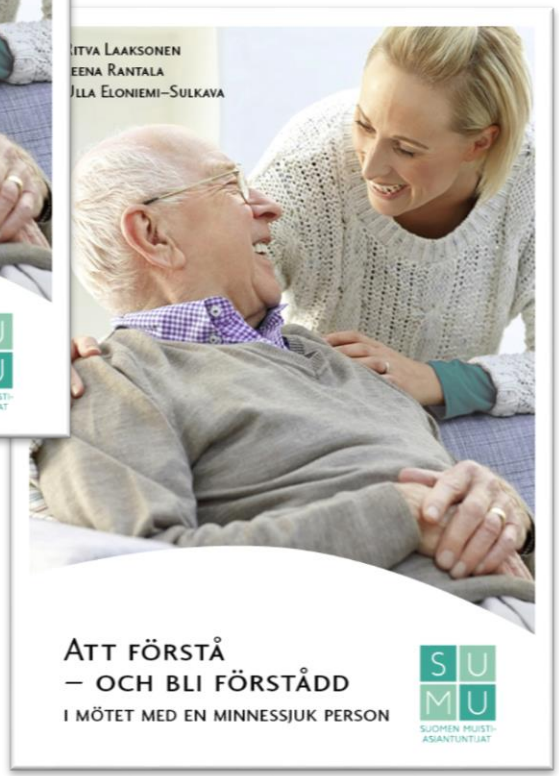
SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Maksuton Muistikonsultti-palvelu:
muistikonsultti@muistiasiantuntijat.fi

- ammattilaisille interaktiivinen konsultaatiokanava
- laaja asiantuntijaverkosto vastaa

Muistikonsultti





Ritva Laaksonen - Leena Rantala –
Ulla Eloniemi-Sulkava

Ymmärrä - tule ymmärretyksi
Vuorovaikutus muistisairaan ihmisen kanssa

Kun muistisairaan ihmisen kielen täsmällisyys ja viestintätaidot heikkenevät, keskinäisen ymmärtämisen perusedellytykset muuttuvat. Miten ymmärtäisimme puhetta, sanattomia viestejä ja käyttäytymistä yhä paremmin?

Vuonna 2002 julkaistu huippusuosion saanut kirja on nyt päivitetty. Kirja julkaistaan 21.4.2016 sekä suomeksi että ruotsiksi.

Tilaukset:
(09) 454 28 48 tai
info@muistiasiantuntijat.fi
Hinta: 15 € + toimituskulut

Sisältöehdotus

Osio 1 Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja rajoittaminen

Osio 2 Oikeudellisen toimintakyvyn tukeminen ja oikeudellisen ennakoinnin keinot

Osio 3 Edunvalvonta

Osio 4 Yhdenvertaiset oikeudet, erityisesti oikeus kuntoutus- ja vammaispalveluihin

Muistisairaan ihmisen
EDUNVALVONTA
YHTEISTYÖNÄ
Kehittämisprojekti 2013–2016

RAY TUKEE
ray
HYVIÄ TEKOJA

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

www.muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

- **Materiaalivinkkeihin** koottu keskeisiä linkkejä hoitotahdosta, edunvalvontavaltuutuksesta, edunvalvonnasta, kirjallisuutta, lainsäädäntöä yms.
- **Tuotoksissa** mm. termilistat, tiivistelmät, lääkärinlausuntopohjat, ohjauksen ja neuvonnan toimintaohje, diasetti vammaispalveluista…
- **Blogi:** muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontablogi

Miten turvaan tahtoni toteutumisen?
Opas oikeudelliseen ennakointiin

Kuka asioista päättää, jos ei itse enää pysty? Miten turvata oma tulevaisuus ja varmistaa oman tahdon toteutuminen?

- vinkkejä ja keinoja, joiden avulla on hyvä varautua tilanteeseen, jossa ei pysty enää omia asioitaan hoitamaan
- keskeiset oikeudellisen ennakoinnin keinot selityksineen ja malleineen
- yleisimpien hoitotahtolomakkeiden esittelyt
- hyödyllinen edunvalvontavaltuutuksen mallilomake
- edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan erot
- runsaasti tapausesimerkkejä

Lue maksutta: muistiasiantuntijat.fi/julkaisut

Tilaa:
2 e /kpl +toimituskulut: info@muistiasiantuntijat.fi
tai puh. (09) 454 28 48



även på svenska

Suomen muistiasiantuntijat ry

Muistisairaan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projekti
muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

RAY TUKEE ray HYVIÄ TEKOJA

UUSI TOIMINTAOHJE

Oikeudellisen ennakoinnin keinot ja edunvalvonta

Toimintaohje ohjaukseen ja neuvontaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille

- Valtakirjavaltuutus
- Edunvalvontavaltuutus
- Hoitotahto
- Edunvalvonta

- Kirjaamisohjeet potilastietojärjestelmään

Ota käyttöösi:
muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > Tuotokset



Suomen muistiasiantuntijat ry
Muistisairaan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projekti

Hyödynnä projektissa kehitettyjä materiaaleja, työvälineitä, hyviä käytäntöjä

muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT



EDUNVALVONTAVALTUUTUS

Muistisairaan ihmisen EDUNVALVONTA YHTEISTYÖNÄ
Kehittämisprojekti 2013–2016

Edunvalvontavaltuutuk
päivänä enää itse hoit
edunvalvonta, johon ed
edunvalvojan määräär
mahdollisimman ajoissa

Edunvalvontavaltuu
Edunvalvontavaltuutus
asiantuntijan apua. Laa
iäkäs tai on saanut esir
kelpoisuudestaan kysei

Edunvalvontavaltuu
Edunvalvontavaltuutet
suositeltavaa valita nin
perheen ulkopuolinen v

Edunvalvontavaltuutuk
tarkoittavat käytännös
hoitosuostumuksen an
asioihin tai vain henkilö
tai muuta asiaa. Edun
myymiseen kirjaamalla

Edunvalvontavaltuutuk
lähisukulaiset eivät ke
mitätön.

Säilyttäminen
Tehty edunvalvontaval
kunnes tarve edunvalv
muulle viranomaiselle h

Voimaantulo
Edunvalvontavaltuutus otetaan käyttöön vasta sitten, kun valtuuttaja ei enää pysty huolehtimaan omista asioistaan

HOITOTAHTO

Hoitotahdolla voi kertoa omaa ho
jossa henkilö ei ole enää kykenevä
tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Hoitotahdon laatiminen
Pätevän hoitotahdon tekeminen e
sisällön. Hoitotahto on hyvä tehdä

Hoitotahto kannattaa aina laatia k
sitova. Suullisesta hoitotahdosta
asiakirjoihin. Monissa hoitotahto
kuitenkaan edellytä todistajia, mu

Hoitotahdon sisältö
Lain mukaan hoitotahto sitoo te
tahdonilmauksia. Perinteisesti ho
tahdonilmaisut ovat sitovia ja niitä
että hoitotahto on perustunut pot
tai jos on ilmeistä, että potilaan ta

Hoitotahdossa voi kertoa myös h
noudettava mahdollisuuksien muk
aikaisessa hoidossa merkittäviä.
nollisesta vakaumuksestaan ja ko
hoidon tavoista.

Muistisairaan ihmisen EDUNVALVONTA

EDUNVALVONTA

Muistisairaan ihmisen EDUNVALVONTA YHTEISTYÖNÄ
Kehittämisprojekti 2013–2016

Edunvalvoja voidaan määrätä henkilölle, joka ei itse pysty valvomaan etujaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Edunvalvojan määrääminen on viimesijainen vaihtoehto.

Edunvalvojan tehtävät

Useimmiten edunvalvoja määrätään päämiehensä taloudellisten asioiden hoitoa varten. Edunvalvojalla on tällöin mm. tilinkäyttöoikeudet päämiehen tileihin. Edunvalvojalla on oikeus käyttää päämiehensä varoja vain päämiehen edun mukaisesti ja pidettävä huolta myös siitä, että päämies saa varoistaan rahaa henkilökohtaisiin menoihinsa. Edunvalvojalla ei ole oikeutta lahjoittaa päämiehensä omaisuutta.

Taloudellisten asioiden lisäksi edunvalvojan tulee huolehtia myös siitä, että hänen päämiehelleen järjestetään asianmukainen hoito, huolenpito ja kuntoutus. Edunvalvojan tehtäviin ei kuitenkaan kuulu päämiehen fyysinen hoitaminen. On kuitenkin mahdollista, että edunvalvoja määrätään päättämään päämiehensä sairaan- tai terveydenhoitoon liittyvistä asioista, mutta tämä on harvinaista. Edunvalvojan tehtävä voidaan myös määrittää koskemaan vain tiettyä oikeustoimea, omaisuutta tai asiaa, kuten esimerkiksi kiinteistökauppaa tai perinnönjakoa, jos se riittää päämiehen etujen valvomiseksi.

Kuka edunvalvojaksi

Edunvalvojana voi toimia lähiomainen, muu sukulainen, luotettu henkilö tai yleinen edunvalvoja, joka hoitaa edunvalvojan tehtävää virkansa puolesta. Usein edunvalvojaksi määrätään joku läheisistä. Yleiset edunvalvojat työskentelevät yleensä oikeusaputoimistossa, mutta yleinen edunvalvonta voi olla myös hankittu ostopalveluna. Edunvalvojalla on oikeus saada korvaus kuluistaan ja kohtuullinen palkkio. Edunvalvoja on salassapitovelvollinen.

Edunvalvojan määrääminen

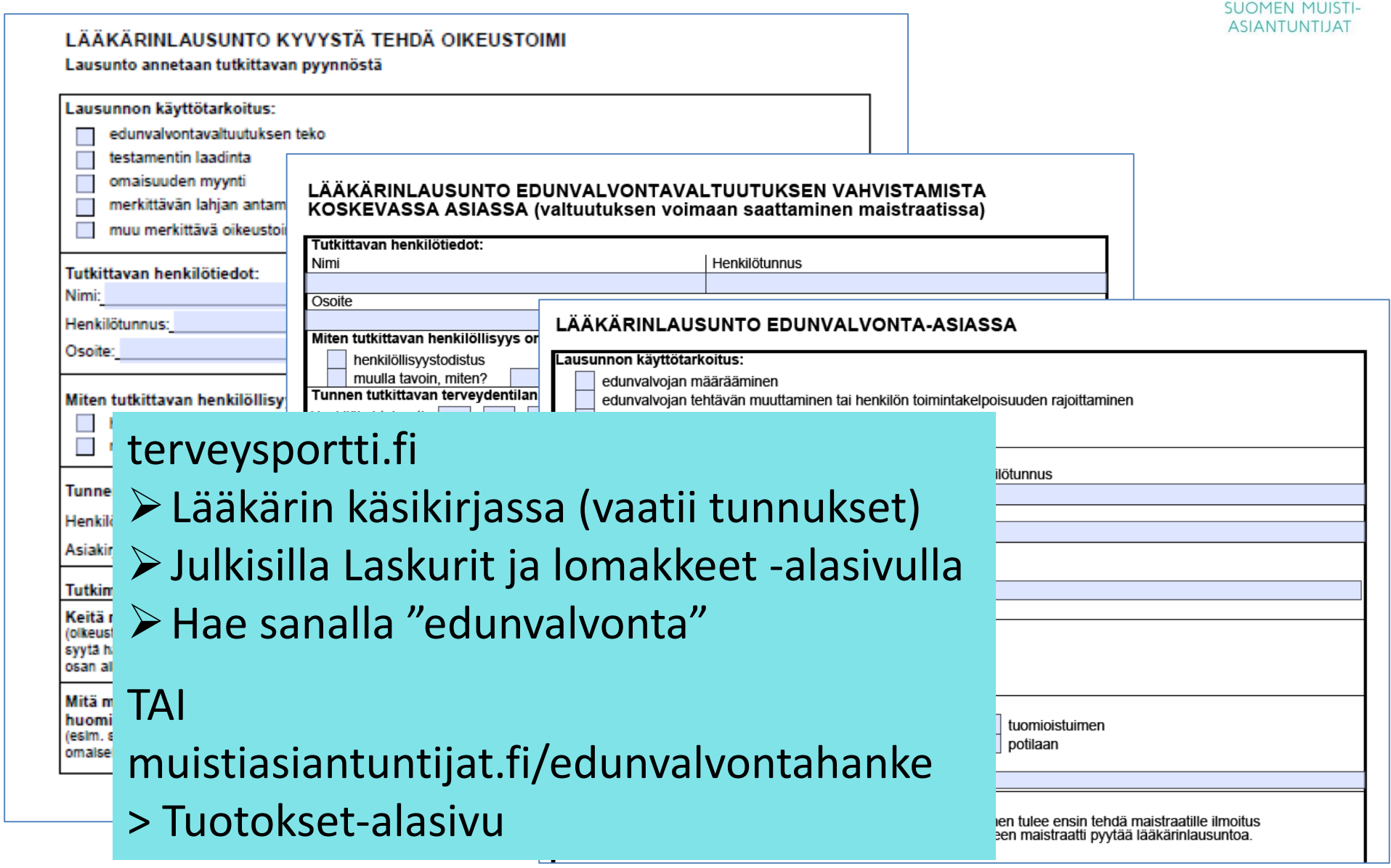
Prosessi edunvalvojan määräämiseksi käynnistyy joko hakemuksella tai ilmoituksella (lomakepohjat maistraatista):

Hakemus edunvalvojan määräämiseksi
Henkilö, joka katsoo itse tarvitsevansa edunvalvojaa ja

Ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta
Maistraattiin voi myös tehdä ilmoituksen edunvalvonnan

Uudet lääkärinlausuntopohjat

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT



terveysportti.fi

- Lääkärin käsikirjassa (vaatii tunnukset)
- Julkisilla Laskurit ja lomakkeet -alasivulla
- Hae sanalla ”edunvalvonta”

TAI

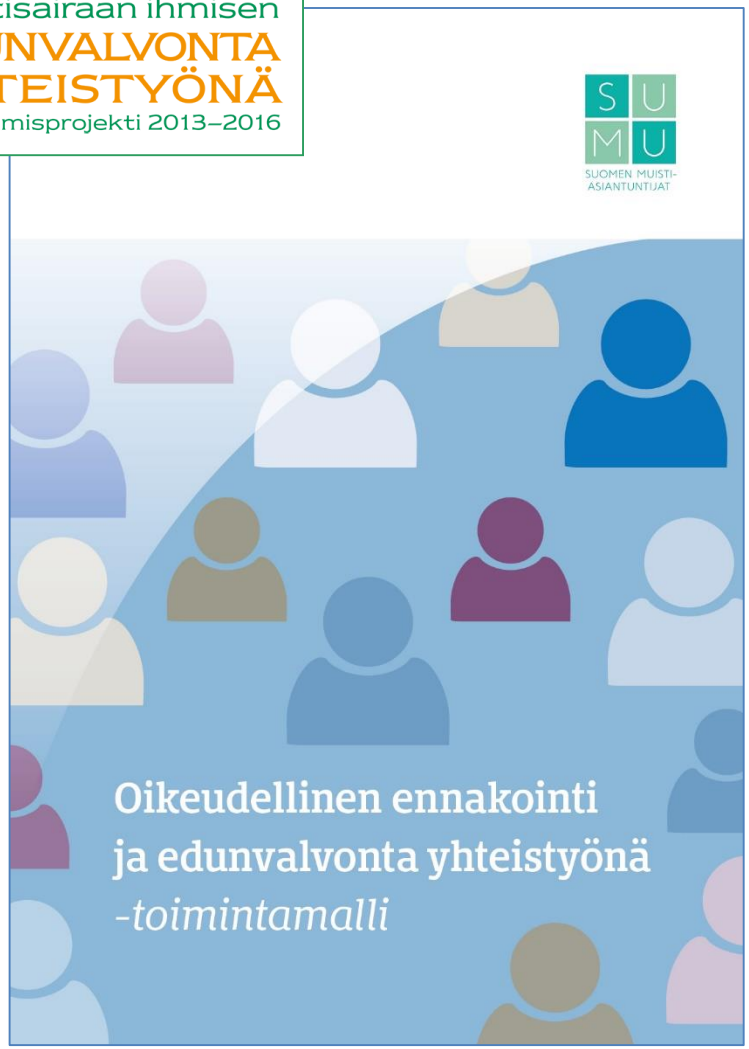
muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

> Tuotokset-alasivu

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä toimintamalli

Muistisairaan ihmisen EDUNVALVONTA YHTEISTYÖNÄ
Kehittämisprojekti 2013–2016

RAY TUKEE ray HYVIÄ TEKOJA



Julkaistiin 29.11.2016

Lue maksutta:
muistiasiantuntijat.fi/julkaisut

SUMU SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Rovaniemi THE OFFICIAL HOMETOWN OF SANTA CLAUS®

sipoo sibbo

MAISTRAATIT MAGISTRATERNA

Seuraa projektin kuulumisia BLOGISTA

muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontablogi



Mitkä konkreettiset asiat ovat Sinulle omassa elämässäsi tärkeitä?

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Jos asumismuotosi muuttuu, voitko pitää nuo asiat?

Miten toivoisit Sinua tuettavan, jotta voit pitää nuo asiat?

Miten voit tukea muistisairaan ihmisen itsemääräämisoikeutta ja hänen omannäköisen elämänsä jatkumista?

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

ITSE

MÄÄRÄÄMIS

OIKEUS

Oikeus tehdä myös irrationaalisia päätöksiä

MUISTISAIRAAN IHMISEN OIKEUDET

Jokaisella muistisairaalla ihmisellä on oikeus:

- diagnoosiin sekä tietoon sairaudestaan ja sen oireista
- saada asianmukaista lääkehoitoa sairauteensa
- tulla kohdelluksi aikuisena ihmisenä **sekä tulla kuulluksi niin**, että hänen tunteitaan ja mielipidettään arvostetaan
- olla sellaisten ihmisten seurassa, jotka tuntevat hänen elämänhistoriansa sekä kulttuuriset ja hengelliset tarpeensa ja toiveensa
- kokea olevansa merkityksellinen osa yhteisöään ja yhteiskuntaa
- elää turvallisessa ympäristössä merkityksellistä arkea
- ulkoilla säännöllisesti
- olla ilman rauhoittavaa ja antipsykoottista lääkitystä aina kun mahdollista
- hyvältä tuntuvaan kosketukseen ja läheisyyteen, kuten halauksiin, hellyyteen ja kädestä pitämiseen
- **olla oman elämänsä asiantuntija** ja halutessaan ajaa muistisairaiden ihmisten etuja
- **osallistua aktiivisena toimijana** niin lähipiirissään kuin maailmanlaajuisestikin – vaikka internetin välityksellä
- kohtaamiseen ja hoitoon, joka perustuu empatiaan ja muistisairauksien ymmärrykseen

Vapaasti käännettynä: The Best Friends™ Dementia Bill of Rights
(Virginia Bell & David Troxel 2013 / Health Professionals Press, Inc.)
www.muistiliitto.fi

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

- Itsemääräämisoikeus on asiakaslähtöisyyden perusulottuvuus (Järnström 2011)
- Itsemääräämisoikeus eli autonomia voidaan jakaa:
  1. Ajattelun autonomia (ajattelemisen ja päätöksenteos vapaus)
  2. Tahdon autonomia (oikeus tehdä asioita, kyky luoda ja ilmaista mieltymyksiä)
  3. Toiminnan autonomia (todellinen mahdollisuus toimimiseen)

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

- yksi tärkeimmistä ihmis- ja perusoikeuksista
- Jokaisen toimintakykyisen yksilön yhdenvertainen oikeus päättää itseään koskevista asioista
- edellytyksinä:
  - ymmärtää eri vaihtoehdot
  - osaa arvioida seuraamukset
  - kykenee tekemään ratkaisun
- henkilö toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan mm. tekemällä erilaisia oikeustoimia
- **Oikeus tehdä myös irrationaalisia päätöksiä**

OIKEUSTOIMIKELPOISUUS

- Oikeudellinen toimintakyky = kyky tehdä päätöksiä, joilla oikeudellista merkitystä
- Erilaisia oikeudellisia kelpoisuuksia
  - Oikeustoimikelpoisuus
  - Testamentintekokelpoisuus
- Oikeustoimikelpoinen voi itse määrätä sitovasti oikeuksistaan sekä tehdä oikeustoimia
- Oikeustoimikelpoisuus on sitovan oikeustoimen edellytys
- Oikeustoimikelpoisuuteen puuttuminen
- Toimintakelpoisuuden rajoittaminen
- Täysi-ikäisyys

(Mäki-Petäjä-Leinonen 2010)

OIKEUSTOIMI

- Oikeustoimi = tahdonilmaisu, jolla oikeuksia ja velvollisuuksia perustetaan, muutetaan tai kumotaan. Oikeustoimia on esimerkiksi omaisuuden lahjoittaminen, kaupan tekeminen tai velan ottaminen.
- Oikeustoimet on tehtävä terveellä ja täydellä ymmärryksellä → ymmärtää oikeustoimen merkityksen ja seuraukset →oikeustoimen sitovuus
- Muodollisesti muistisairaan tekemä oikeustoimi saattaa olla pätemätön, jos osoitetaan, että hän ei tosiasiassa kyennyt ymmärtämään tekemänsä oikeustoimen merkitystä
- Pätemättömyyden voimaansaattaminen edellyttää yleensä moitekanteen nostamista → tuomioistuimen ratkaisu

(Mäki-Petäjä-Leinonen, Nikumaa 2014)

Muistisairaan ihmisen itsemääräämisoikeus

- muistisairauden diagnosointi ei automaattisesti poista itsemääräämisoikeutta tai oikeudellista toimintakykyä
- Muistisairaan henkilön kyky tehdä oikeudellisia, taloudellisia ja muita itseään koskevia päätöksiä kuitenkin heikkenee sairauden edetessä
- Tulevaisuuteen varautuminen edistää itsemääräämisoikeutta esim. hoitotahto, edunvalvontavaltuutus
- Itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ja suojaamisen periaatteen punnintatilanteet

(Mäki-Petäjä-Leinonen, Nikumaa 2010)

LAINSÄÄDÄNNÖN MUUTOKSIA

- Oletko sinä koskaan pukenut asiakkaallesi / potilaallesi hygeniahaalarin (pupupuvun)?
- Oletko sinä koskaan lukinnut hoitokodissa oven siten etteivät asukkaat pääse ulos?
- Oletko sinä koskaan sitonut asiakkaasi geriatriseen tuoliin?
- Oletko sinä koskaan rikkonut perustuslain 7 § ?

Tarve laille itsemääräämisestä ja rajoitustoimista vanhustenhuollossa

- PerustusL 7 §

  Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti <u>eikä ilman laissa säädettyä perustetta.</u>
- Rajoitustoimenpiteiden käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollossa:
  - mielenterveysL
  - lastensuojeluL
  - päihdehuoltoL
  - tartuntatautiL
  - kehitysvammaL

Tarve laille itsemääräämisestä ja rajoitustoimista vanhustenhuollossa

- Vaihtelevat käytännöt vanhustenhuollon eri yksiköissä
- Ohjeita ja suosituksia, mm.:
  - Valviran ohjeet liikkumista rajoittavien turvavälineiden käytöstä
  - Alzheimer Europe: Muistisairaan ihmisen vapauden rajoittamiseen liittyvät eettiset kysymykset 2/2013
    (Ethical issues linked to restrictions of freedom of people with dementia)
    - Vapaus valita asuinpaikka
    - Vapaus elää mahdollisimman vähän vapautta rajoittavassa ympäristössä
    - Vapaus elää henkilökohtaisten asenteiden, arvojen ja elämäntapojen mukaan
    - Vapaus toimia aktiivisena yhteiskunnan jäsenen.

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Vapauden rajoitusta ei tule ajatella mahdollisuutena.
Se on epäonnistumista hyvän hoidon ja hoivan antamisessa.

Alzheimer Europe: Muistisairaan ihmisen vapauden rajoittamiseen liittyvät eettiset kysymykset 2/2013
(Ethical issues linked to restrictions of freedom of people with dementia)

Helmi Laitinen on jätetty yksin istumaan tuoliinsa sidottuna. Henkilökunta ei kiinnitä häneen huomiota, mikä aiheuttaa hänen hyvinvointinsa laskua. Alkuperäinen syy Helmin tuoliin sitomiseen on hänen huono tasapainonsa.

14:22 Helmi istuu geriatrisessa tuolissa, hänet on sidottu nauhalla tuoliin. Hän syö rauhallisena pullaa.

15:10 Helmi yrittää kääntyä geriatrisessa tuolissa ikkunalautaan päin. Hänellä on servetti pöydällään. Hän alkaa taitella sitä.

16:32 Helmi pudottaa servetin lattialle.

16:35 Hän kääntyy tuolissaan jalat sivulle, yrittää työntää tuolia. Ottaa jalalla servettiä.

17:12-45 Helmi tosiaan ponnistelee päästäkseen pois. Lisäksi hankaa pöytälevyä esiliinalla.

17:48 Helmi yrittää taukoamatta päästä pois.

18:10 Helmi on laittanut esiliinan päähänsä, panee sormet suuhun ja rauhoittuu omiin maailmoihin.

18:48 Helmi nukkuu. Hoitajat tulevat ja alkavat viedä Helmiä huoneeseensa, toteavat: ”Ei sitä voi enää kävelyttää.”

(Topo P: Teknologia, etiikka, dementia, Gerontologia 3/2007)

TULOSSA UUTTA LAINSÄÄDÄNTÖÄ ITSEMÄÄRÄMISOIKEUDEN KUNNIOITTAMISESTA JA RAJOITTAMISESTA ?

(HE 28.8.2014 **ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUSLAKI**
Laki sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä)

hallituksen esitys 28.8.2014 raukesi

→ **valmistelua jatketaan**

→ **YK:n vammaisten yleissopimuksen ratifiointi**

ILMOITUSVELVOLLISUUS

VanhuspalveluL 25 § :

Jos kunnan sos.- ja terv.toimen, palo- ja pelastustoimen, hätäkeskuksen tai poliisin palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tiedon sos.- tai terv.huollon tarpeessa olevasta iäkkäästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, hänen tulee salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.

→ vrt. SHL-uudistus 48 §

Uudistettu SHL

48§ Henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus

Sosiaalihuollon henkilöstöön kuuluvan tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajina toimivien henkilöiden on toimittava siten, että asiakkaalle annettavat sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön **on ilmoitettava viipymättä toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos hän tehtävissään huomaa tai saa tietoonsa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa.** Ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle.

Ilmoitus voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä.

Kunnan ja yksityisen palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja sen käyttöön liittyvistä asioista. Ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä 47 §:ssä tarkoitettuun omavalvontasuunnitelmaan. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia ilmoituksen seurauksena.

Itsemääräämisoikeuden tukeminen

= Päätöksenteossa tukeminen

= Tuki oikeudellisen toimintakyvyn heikentymiseen varautumisessa

Oikeudellinen ennakointi

- = tulevaisuuden suunnittelua ja varautumista omaan mahdolliseen toimintakyvyttömyyteen
- oikeudellisen ennakoinnin avulla on mahdollista päättää etukäteen miten itseä ja omia asioita hoidetaan, **jos** tulee myöhemmin toimintakyvyttömäksi sairauden, tapaturman tai muun vastaavan syyn vuoksi
- on olemassa oikeudellisia keinoja, joilla voi varmistaa oman tahdon toteutumisen, mm.:
    - valtakirjavaltuutus
    - edunvalvontavaltuutus
    - hoitotahto

MIKSI TULEVAISUUTEEN VARAUTUMINEN – OIKEUDELLINEN ENNAKOINTI – ON TÄRKEÄÄ?

OIKEUDELLINEN ENNAKOINTI KANNATTAA

- Kuvitellaan, että asiat lutviutuvat itsestään. Usein ajatellaan, että koska minulla on puoliso tai lapsia, he luonnollisesti hoitavat asiat puolestani, jos minulle jotain sattuu.
- Lähipiirissä luottamus läheisiin on usein niin suuri, ettei valtuuksia anneta etukäteen läheisten välillä. Luottamus perheen sisällä ei kuitenkaan tarkoita automaattisia oikeuksia asioiden hoitoon. **Ilman valtuuksia toisen asioita ei voi hoitaa.**
- Valtuudet tulee antaa etukäteen riittävän oikeustoimikelpoisena. Esimerkiksi henkilön tiliä saa käyttää ainoastaan tilin omistaja ja hänen valtuuttamansa. Toisen omaisuutta ei voi käsitellä ilman toisen lupaa. Keskinäinen testamentti tai avioliitto ei oikeuta pääsyä puolison tilille automaattisesti.

OIKEUDELLINEN ENNAKOINTI KANNATTAA

- saat itsellesi rauhallisen mielen, sillä jos sinulle jotain sattuu, asioitasi hoitaa luottohenkilösi tavoilla jotka olet itse määritellyt
- voit varmistaa oman elämänlaatusi ja -arvojesi kunnioittamisen
- vahvistat itsemääräämisoikeuttasi: ilmaistua tahtoasi tulee noudattaa
- helpottaa läheisiäsi, sillä heille on selkeää kuka asioitasi hoitaa ja miten
- selkiyttää viranomaisille ja hoitohenkilöstölle kuka päättää puolestasi ja millä perusteella
- ehkäisee väärinkäytöksiä ja hyväksikäyttöä

PANKKIASIAT

- Pankkiasiat kannattaa järjestää mahdollisimman luotettavalla ja yksinkertaisella tavalla
- Käyttöoikeudet tileihin
- Keskustelu AJOISSA luottohenkilön kanssa pankissa asioiden hoitamisesta ja sopivimman tavan löytäminen
- Valtakirja pankkiasioiden hoitamiseen

VALTAKIRJAVALTUUTUS

- Valtakirja, jolla valtuuttaa jonkun toisen toimimaan puolestaan
- Kirjallinen suositeltavampi kuin suullinen valtuutus
- Valtakirjojen yksityiskohtaisuus voi vaihdella
- Mahdollista valtuuttaa toinen toimimaan asiamiehenä
- Valtuutus astuu voimaan heti sen tekemisestä ja on voimassa toistaiseksi ellei valtakirjaan ole toisin kirjattu
- Pätevä valtuutus edellyttää, että valtuuttaja ymmärtää antamansa valtuutuksen merkityksen ja sisällön

VALTAKIRJAVALTUUTUS

- Jos valtuuttajan toimintakelpoisuutta rajoitetaan holhoustoimilain nojalla tai hänet julistetaan vajaavaltaiseksi (HYVIN HARVINAISTA), valtuutetun kelpoisuus kaventuu siihen, mistä valtuuttaja saa edelleen itse määrätä.
- **Huom. pankit eivät aina hyväksy valtakirjaa, jos valtuuttaja ei enää ymmärrä mitä on valtakirjassaan määrännyt vaikka onkin sen terveenä ollessaan tehnyt**
- Valvonnan puute
    - Normaalitilanteissa valtuuttaja pystyy itse valvomaan valtuutetun toimia ja esim. peruuttaa valtuutuksen
- Edunvalvoja voi peruuttaa päämiehensä tekemän valtuutuksen

EDUNVALVONTAVALTUUTUS

Pähkinänkuoressa:

- Edunvalvontavaltuutuksella varaudutaan tilanteeseen, jossa tullaan myöhemmin kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan esimerkiksi muistisairauden etenemisen vuoksi
- edunvalvontavaltuutuksessa nimetään, kuka hoitaa tulevaisuudessa omia asioita, jos niitä ei kykene enää itse hoitamaan
- luotettu henkilö saa edunvalvontavaltuutuksella valtuudet hoitaa yleensä talouteen ja omaisuuteen sekä terveyden- ja sairaanhoitoon liittyviä asioita mahdollisimman helposti ja joustavasti
- edunvalvontavaltuutus tulee voimaan vasta sitten, kun valtuutuksen laatinut henkilö on tullut itse kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan ja edunvalvontavaltuutus on saatettu voimaan maistraatissa
- edunvalvontavaltuutuksen laatiminen on suositeltavaa kaikille täysi-ikäisille, tekijän riittävällä tavalla ymmärrettävä sen merkitys ja sisältö

Edunvalvontavaltuutuksen sisältö

- Selkeät muotosäännökset, laadinnan avuksi suositellaan asiantuntija-apua
- Valtuutettujen nimeäminen:
  - ensisijainen valtuutettu
  - toissijainen valtuutettu
  - varavaltuutettu
  - perheen ulkopuolinen varavaltuutettu
- Yleensä taloudellisia asioita koskeva
  - Huomaa erityiskysymykset kiinteistöistä ja lahjoista:
    - Lupa kiinteistön luovutukseen, kiinnitykseen ja panttaukseen käytävä ilmi valtakirjasta
    - Valtuutus lahjan antamiseen on käytävä ilmi valtakirjasta joko yksilöiden tai yleisemmät perustelut määräten
- Mahdollista myös henkilöä koskevat asiat, mutta valtuutetulla valta vain, jos päämies ei ymmärrä asian merkitystä (ei voi kuitenkaan koskea korostetusti henkilökohtaisia oikeustoimia)
- **Voimaantuloehto**

Oppaan mallilomake soveltuu hyödynnettäväksi useimmille, s. 36-37

(Miten turvaan tahtoni toteutumisen? Opas oikeudelliseen ennakointiin. Suomen muistiasiantuntijat ry. 2016)

Edunvalvontavaltuutuksen voimaantulo

- Edunvalvontavaltuutusta säilytetään niin kauan kunnes tarve sen käyttämiselle ilmenee
  - Suositus: edunvalvontavaltuutus annetaan valtuutetulle säilytettäväksi
- Jos kyky hoitaa omia asioita säilyy elämän loppuun asti, tehtyä edunvalvontavaltuutusta ei oteta käyttöön
- **Valtuutus tulee voimaan vasta, kun maistraatti on vahvistanut valtuutuksen** > edellyttää tekijän terveydentilassa tapahtunutta muutosta ja sitä että valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan
- Valtuutettu hakee vahvistamista maistraatista
- Alkuperäinen valtakirja ja lääkärinlausunto (tai muu luotettava selvitys) maistraatille
- Valtakirjan pätevyys ja valtuutetun sopivuus tutkitaan
- Valtuutettu on salassapitovelvollinen

Edunvalvontavaltuutetun valvonta

- Edunvalvontavaltuutettu ei ole velvollinen säännöllisesti tekemään selkoa asioiden hoidosta maistraattiin, ellei valtuuttaja ole toisin määrännyt
- Tehtävän alkaessa kuitenkin toimitettava omaisuusluettelo maistraatille 3 kk kuluessa
- Valtuutetun myös pidettävä kirjaa valtuuttajan varoista, veloista ja tilikauden tapahtumista
- Maistraatti valvoo ***tarvittaessa***
    - Maistraatti voi pyytää tilin, jos aihetta
- Valtakirjassa mahdollisuus määritellä valvontaa (esim. vuositili tai ei päätöstiliä)

- Valtuutus lakkaa peruutukseen, tehtävästä luopumiseen, päämiehen kuolemaan tai päämiehelle edunvalvojan määräämiseen (päällekkäisten tehtävien osalta)

Uudet lääkärinlausuntopohjat

1. **Edunvalvontavaltuutuksen vahvistamiseksi**
   - Edunvalvontavaltuutuksen voimaansaattamiseksi maistraatissa
   - Lausuntoa pyytää yl. valtuutettu
2. **Edunvalvonta-asiassa**

   Lausunnon käyttötarkoitukset:
   - Edunvalvojan määrääminen
   - Edunvalvojan tehtävän muuttaminen tai henkilön toimintakelpoisuuden rajoittaminen
   - Edunvalvonnan lakkauttaminen tarpeettomana
   - Lausuntoa pyytää yl. maistraatti
3. **Lausunto kyvystä tehdä oikeustoimi**
   - Lausuntoa pyytää oikeustoimeen ryhtyvä itse

→Uudet lomakepohjat julkaistu Terveysportissa: terveysportti.fi

- Lääkärin käsikirjassa (löytyy hakusanalla edunvalvonta, vaatii kirjautumisen)
- Julkisilla Terveysportin sivuilla > Laskurit ja lomakkeet > hae ”edunvalvonta”
- Löytyy myös: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke → Tuotokset

Lausuntopohjat on työstetty yhteistyössä: maistraatit ja Suomen muistiasiantuntijat ry:n Muistisairaan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projekti

HOITOTAHTO

Hoitotahto lainsäädännössä

Potilaslaki 8 §, Kiireellinen hoito:

”Potilaalle on annettava hänen henkeään ja terveyttään uhkaavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen hoito, vaikka potilaan tahdosta ei tajuttomuuden tai muun syyn vuoksi voi saada selvitystä. Jos potilas on aikaisemmin vakaasti ja pätevästi ilmaissut hoitoa koskevan tahtonsa, potilaalle ei kuitenkaan saa antaa sellaista hoitoa, joka on vastoin hänen tahtoaan.”

Potilaan itsemääräämisoikeus, PotL 6 §

- Potilasta on hoidettava **yhteisymmärryksessä** hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.
- Jos täysi-ikäinen potilas ei mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi **pysty päättämään hoidostaan, potilaan laillista edustajaa taikka lähiomaista tai muuta läheistä on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuultava** sen selvittämiseksi, millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Jos tästä ei saada selvitystä, potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena.
- Tapauksissa, joita 2 momentissa tarkoitetaan, **tulee hoitoon saada potilaan laillisen edustajan taikka lähiomaisen tai muun läheisen suostumus.** Laillisen edustajan, lähiomaisen ja muun läheisen tulee suostumusta antaessaan **ottaa huomioon potilaan aiemmin ilmaisema tahto** tai, jos hoitotahtoa ei ole ilmaistu, hänen henkilökohtainen etunsa. Jos laillinen edustaja, lähiomainen tai muu läheinen kieltää hoidon antamisen tai hoitotoimenpiteen tekemisen potilaalle, potilasta on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä suostumisesta kieltäytyvän henkilön kanssa muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Jos laillisen edustajan, lähiomaisen tai muun läheisen **näkemykset hoidosta eroavat toisistaan, potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena**.

Käsitteistä

- **Hoitotestamentti** = vanhentunut käsite hoitotahdosta. Hoitotestamentilla on tarkoitettu yleensä kapeaa kannanottoa elämän loppuvaiheen hoitoon.
- **Hoitotahto** = henkilön hoitoa ja hoivaa koskeva oma tahto. Hoitotahto sitoo hoitohenkilöstöä. Hoitotahto voi kuitenkin sisältää toiveita, joilla on juridisen sitovuutensa osalta erilainen asema potilaan puolesta päätöksiä tehtäessä (katso Hoivatoiveet).
- **Hoivatoiveet tai hoivatahto** = hoitotahdon osuus, jossa kerrotaan hoitoa ja hoivaa koskevat toiveet, joita hoitohenkilöstö on velvollinen noudattamaan siinä määrin kuin mahdollista. Nämä ovat arjen ja elämänlaadun kannalta varsinkin pitkäaikaisessa hoidossa merkittäviä.
- **Hoitotahtolomake** = lomakepohja, jolla voi kirjallisesti ilmaista hoitotahtonsa. Hoitotahtolomakkeita on erilaisia: suppeita ja laajoja.

DNR

- Lääkärin tekemä lääketieteellinen päätös
- DNR = päätös elvyttämättä jättämisestä (do not resuscitate tai do not attempt resuscitation, DNaR), myös käytetään termiä ”salli luonnollinen kuolema” (AND-päätös, allow natural death)
- Päätös perustuu arvioon, jossa potilaan perussairaudet ovat niin vaikeita, että hänen tilansa ei todennäköisesti palautuisi elvyttämisen jälkeen. Onko elvytyksestä potilaalle enemmän haittaa vai hyötyä?
- DNR-päätöksestä keskusteltava potilaan kanssa tai jos hän ei pysty päättämään hoidostaan itse, hänen lähiomaisten tai muiden läheisten kanssa: miten potilas itse olisi toivonut itseään hoidettavan?
- Päätöksestä on tehtävä merkintä potilasasiakirjoihin (saattohoitopäätös pitää sisällään DNR-päätöksen, mutta voidaan kirjata myös erillisenä)
- Potilaan tilanteen muuttuessa DNR-päätös voidaan tarvittaessa purkaa

→ *Katso Valviran ohje Hoitosuunnitelmat ja DNR-päätös pitkäaikaishoidossa*

Hoitotahtolomake

- Hoitotahtolomakkeella voi kertoa hoitoa ja hoivaa koskevan tahtonsa sellaisen tilanteen varalta, jossa ei enää kykene päätöksen tekemiseen esim. vakavan sairauden vuoksi.
- Pätevän hoitotahdon tekeminen edellyttää, että tekijä riittävällä tavalla ymmärtää sen merkityksen ja sisällön
- Hoitoon osallistuvien on noudatettava hoitotahtoa
- Suositus: aina kirjallisesti
- Erilaisia hoitotahtolomakepohjia, **hyödynnä myös mallitäyttöjä!**
- Hoitotahdon kirjaamiseen ei samanlaisia muotovaatimuksia kuin edunvalvontavaltuutuksen tekemiseen
  - allekirjoitus ja todistajat eivät välttämättömiä mutta niitä suositellaan

Erilaisia hoitotahtolomakkeita

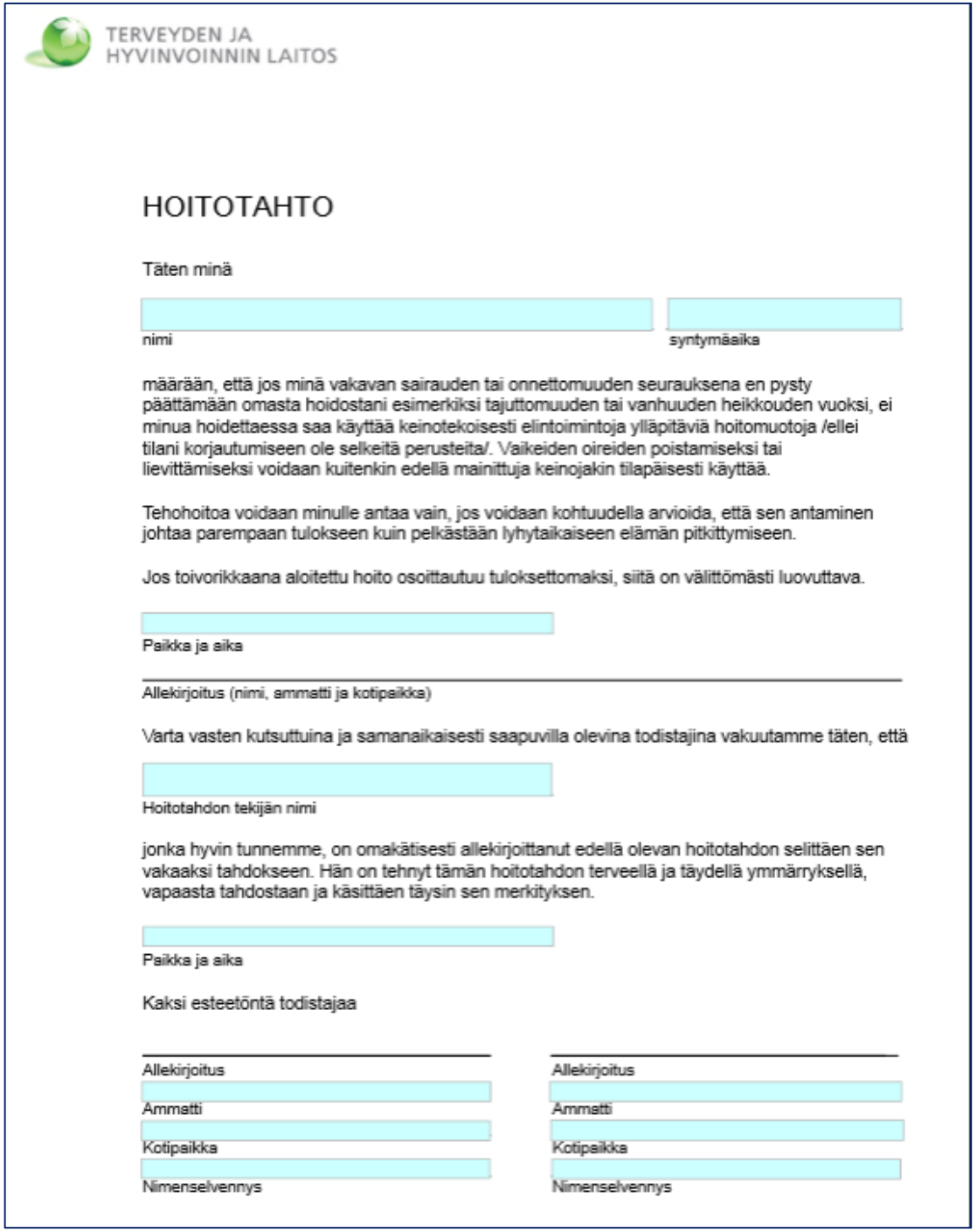
- Pelkistetty hoitotahtolomake
- Hoivatoiveiden lomake
- Hoitotahtolomake joka sisältää myös hoivatoiveiden osuuden

- Muistiliiton laaja hoitotahto
- Sumun elämänlaatutestamentti

- Elämäntarinallinen esim. Jotta minua ei unohdettaisi –kirjanen (Aavaluoma, Tammelin 2012)

+ Kunnilla / sairaaloilla usein omia lomakepohjia

HOITOTAHTO
www.thl.fi



TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

HOITOTAHTO

Täten minä

nimi

syntymäaika

määrään, että jos minä vakavan sairauden tai onnettomuuden seurauksena en pysty päättämään omasta hoidostani esimerkiksi tajuttomuuden tai vanhuuden heikkouden vuoksi, ei minua hoidettaessa saa käyttää keinotekoisesti elintoimintoja ylläpitäviä hoitomuotoja /ellei tilani korjautumiseen ole selkeitä perusteita/. Vaikeiden oireiden poistamiseksi tai lievittämiseksi voidaan kuitenkin edellä mainittuja keinojakin tilapäisesti käyttää.

Tehohoitoa voidaan minulle antaa vain, jos voidaan kohtuudella arvioida, että sen antaminen johtaa parempaan tulokseen kuin pelkästään lyhytaikaiseen elämän pitkittymiseen.

Jos toivorikkaana aloitettu hoito osoittautuu tuloksettomaksi, siitä on välittömästi luovuttava.

Paikka ja aika

Allekirjoitus (nimi, ammatti ja kotipaikka)

Varta vasten kutsuttuina ja samanaikaisesti saapuvilla olevina todistajina vakuutamme täten, että

Hoitotahdon tekijän nimi

jonka hyvin tunnemme, on omakätisesti allekirjoittanut edellä olevan hoitotahdon selittäen sen vakaaksi tahdokseen. Hän on tehnyt tämän hoitotahdon terveellä ja täydellä ymmärryksellä, vapaasta tahdostaan ja käsittäen täysin sen merkityksen.

Paikka ja aika

Kaksi esteetöntä todistajaa

Allekirjoitus
Ammatti
Kotipaikka
Nimenselvennys

Allekirjoitus
Ammatti
Kotipaikka
Nimenselvennys

www.exitus.fi

HOITOTAHTO

Minä _____
(henkilötunnus)

olen laatinut tämän hoitotahdon siltä varalta, että joutuisin tilaan, jossa en kykene millään tavoin ilmaisemaan hoitoa koskevaa tahtoani. Seuraavat rastitut (x) kohdat ilmaisevat tahtoni.

_____ Jos olen sairastunut tai vammautunut vaikeasti ja parantumattomasti minua ei saa elvyttää, mikäli se lääketieteellisesti arvioiden johtaa siihen, että minulla ei ole toimintakykyistä ja itsenäistä elämää.

_____ Jos olen sairastunut vaikeasti ja parantumattomasti, on minua hoidettava sairauden ennuste huomioon ottaen siten, että ei tehdä sellaisia tutkimuksia ja hoitoja, jotka vain aiheuttavat ja pidentävät kärsimyksiä.

_____ Minulle on aina annettava riittävä oireenmukainen hoito (esim. kipulääkitys) riippumatta sen vaikutuksesta elinaikani pituuteen.

_____ Päätettäessä hoidostani pidän tärkeämpänä elämäni laadun varmistamista kuin pitkittämistä.

Lisäksi tahdon,
että_____
_____
_____
_____

_____
Paikka ja aika Allekirjoitus

Täten todistamme, että yllä mainittu henkilö on omakätisesti allekirjoittanut tämän hoitotahtoasiakirjan ja ilmoittanut sen olevan hänen vakaa tahtonsa.

_____
Paikka ja aika

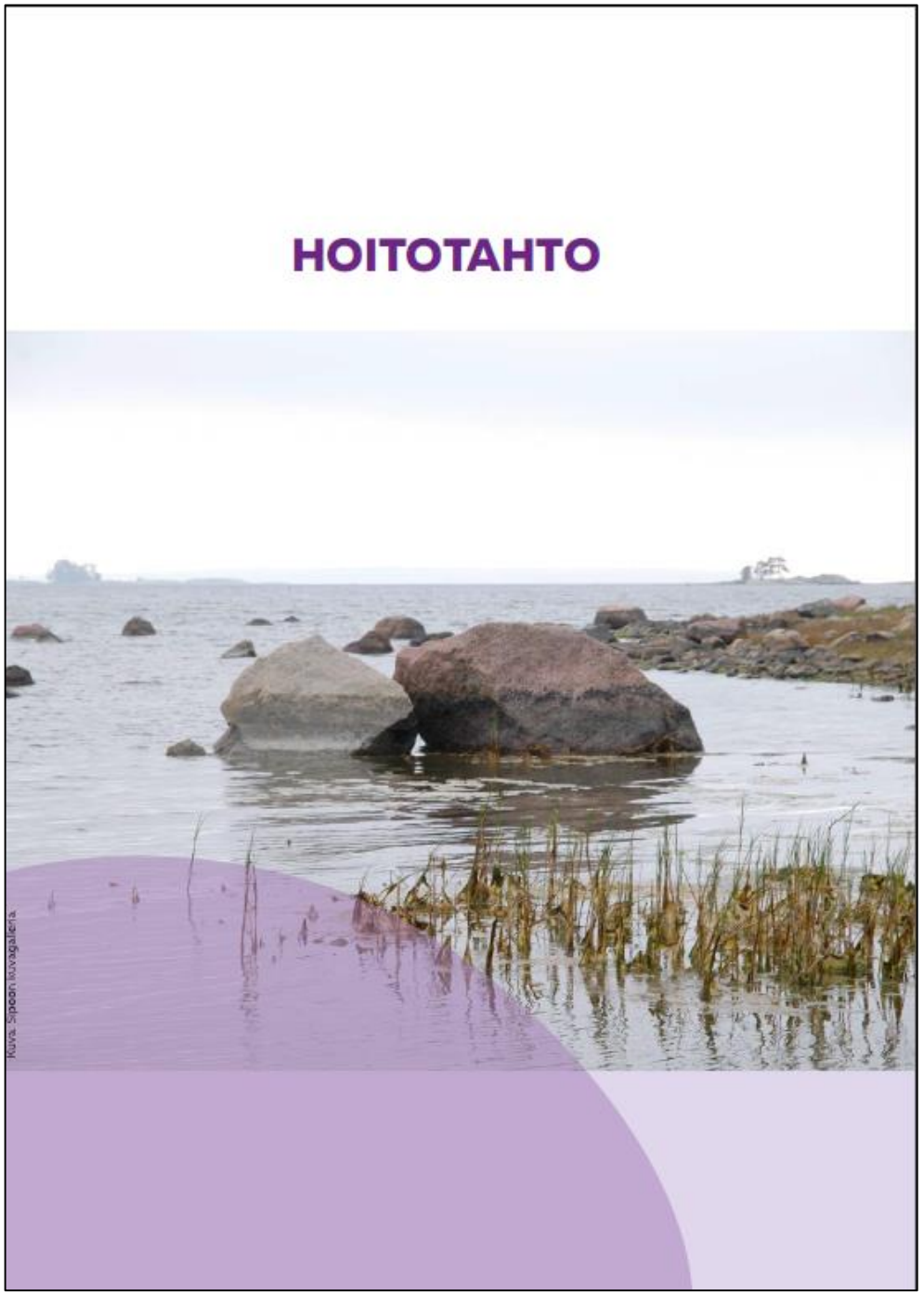
_____
Allekirjoitus Allekirjoitus

_____
Nimenselvennys Nimenselvennys

Sipoon työryhmän HOITOTAHTO

sipoo.fi
muistiasiantuntijat.fi

även på svenska!



Muistiliiton hoitotahto-lomake

muistiliitto.fi

även på svenska!

myös mallitäyttö



MUISTILIITON HOITOTAHTOLOMAKE

Lomakepohja www.muistiliitto.fi

1. Sitovat tahdonilmaukset
   - ns. perinteinen hoitotahto-osuus
   - Hoitohenkilöstöä velvoittavia
2. Hoitoa ja hoivaa koskevat toiveen luonteiset tahdonilmaukset
   - ns. elämänlaatuun liittyviä toiveita
   - Noudatettava mahdollisuuksien mukaan

SUOMEN MUISTIASIANTUNTIJAT www.muistiasiantuntijat.fi

Elämänlaatutestamentti hoidostani huolehtiville

Nimi

Syntymäaika ja –paikka

Ammatti | Kuka antoi lomakkeen tiedot?

Lähimmät omaiset: | Lähimmät ystävät:

Huoneeni

Puhuttelutapa (sinuttelu,teitittely)

Reviirini

Lääkityksen erityispiirteitä

Näkö, kuulo

Kivunhoito

Uudet oireet ja sairaudet (kuinka tarkasti pitäisi tutkia)

Allergiat

Ihonhoidossa huomioitavaa

Ruokailu ☐ Kahvi ☐ Tee

Koskettaminen

Peseytyminen

WC-toimet

Vaatetus

Ulkonäön hoitaminen

Alkoholijuomat | Tupakointi ☐ Ei ☐ Kyllä

Nukkuminen

Fyysisen kunnon ylläpito | Ulkoilu

Vuodepotilaaksi joutumisen yhteydessä huomattavaa

Suhteeni uskontoon

Yksin oleminen

Teatteri, ooppera, konsertit, taidenäyttelyt | Sanoma- ja aikakauslehdet

Kirjat | TV- ja radio

Musiikki

Valokuvat | Kukat

Muuta huomioon otettavaa

Toivon että yllä olevat elämänlaatuuni vaikuttavat tekijät voidaan ottaa huomioon hoidossani

_____

Päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys

Suomen muistiasiantuntijat ry • Fredriksbergingatu 2 • 00240 HELSINKI • Puh. (09) 454 2848 (vaihde) • Fax (09) 454 28 450
Sähköposti: info@muistiasiantuntijat.fi • Kotisivu: www.muistiasiantuntijat.fi

SUMUN
ELÄMÄNLAATUTESTAMENTTI
www.muistiasiantuntijat.fi

Mallitäytöt

- Elämänlaatutestamentti: muistiasiantuntijat.fi

Raimo Sulkava 2004

Muuta huomioon otettavaa:
Jos olen pahalla tuulella, niin parhaiten minut saa noudattamaan kehotuksia puhuttelemalla esim. seuraavasti: ”Olisiko herra professori hyvä ja siirtyisi päiväsaliin, että saisimme siivottua huoneen.” En pidä hössötyksestä ja turhasta touhuamisesta.

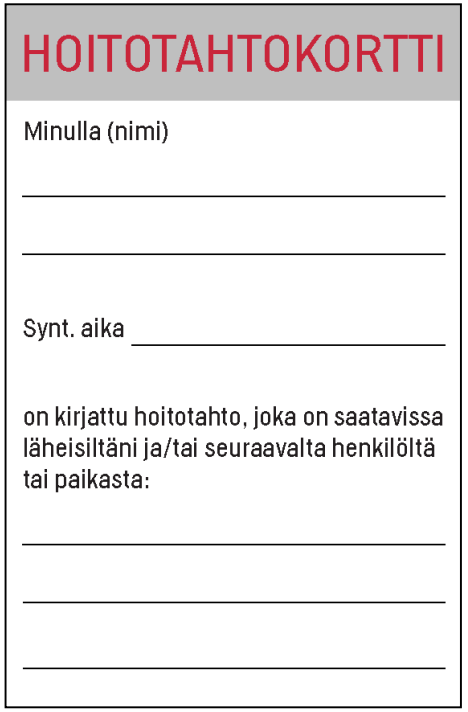
Ruokailu: Minulle ei pidä antaa ruokia, joissa on vähäistä enempää laktoosia. En syö kanaa enkä mitään muutakaan, jolla on siivet. Aamiaiseksi toivon jugurttia/muroja, voileivän, lasin omenatuoremehua ja kahvin. Appelsiinituoremehu närästää.

- Muistiliiton hoitotahtolomake: www.muistiliitto.fi

Hoitotahdon laadinta ja säilytys

- Laatiessa hyvä keskustella esim. muistikoordinaattorin kanssa
- Hoitotahtolomaketta voi päivittää
- Hoitotahtolomakkeen säilytys
  - potilasasiakirjojen liitteenä
  - muiden ennakoinnin asiakirjojen kanssa samassa kansiossa
  - kopio itselle ja nimetylle henkilölle
- Hoitotahto Kantaan: kanta.fi
- **Kortti hoitotahdon olemassaolosta lompakkoon:** itse kortti ei millään tavalla korvaa itse hoitotahtoa asiakirjana, mutta se kertoo asiakirjan olemassaolosta ja sijaintipaikasta





Hoitotahdon laadinta ja säilytys

- Laatiessa hyvä neuvotella asioista esim. muistihoitajan kanssa
- **Tarvittaessa** lääkärintodistus liitteeksi (vrt. oikeudellinen toimintakyky!)
- Hoitotahtolomakkeen päivittäminen
- Hoitotahtolomakkeen säilytys
  - Potilasasiakirjojen liitteenä
  - Kopio nimetylle henkilölle
- **Hoitotahto Kantaan: www.kanta.fi**

Hoitotahdosta tehtävät merkinnät

- Selkeä, potilaan itsensä varmentama merkintä potilasasiakirjoihin tai liitteeksi erillinen tahdon ilmaisema asiakirja
- Lisäksi merkintä, että potilaalle on annettu riittävä selvitys hänen tahtonsa noudattamisen vaikutuksista

Harva on varautunut

- Vastadiagnosoiduista muistisairaista (N=580) 13 % on tehnyt hoitotahdon, 10 % suunnittelee (Muistiliiton REPEAT-seurantutkimus, Nikumaa 2013)
- Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö (N=79) on arvioinut, että neljännes heidän asiakkaistaan on käyttänyt oikeudellisia ennakoinnin keinoja (Nikumaa & Koponen 2013)
- Raivion ym. (2008) mukaan omaishoitoperheistä (N=1214) vain noin 10 prosenttia on keskustellut lääkärin kanssa oikeudellisista keinoista suunnitella tulevaisuutta, vaikka lähes puolet olisi halunnut keskustella näistä asioista.

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Mitä jos oikeudellinen ennakointi on liian myöhäistä?

Miten suojaan?

SUOMEN MUISTI-
ASIANTUNTIJAT

EDUNVALVONTA VIIMESIJAISENA TURVANA

Edunvalvonta

- Voidaan määrätä hlölle, joka ei itse pysty valvomaan etujaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuksi muulla tavoin
- Edunvalvontamääräys voi olla voimassa toistaiseksi tai määräajan
- Joskus riittävää määrätä määrättyä oikeustoimea varten
- Toimintakelpoisuuden rajoittaminen mahdollista (harvinaista)
  - vajaavaltaiseksi julistaminen (toimintakelpoisuuden rajoittamisen äärimmäinen muoto)
- Edunvalvoja saa valtuudet asioiden hoitoon vasta viranomaisen määräyksestä (maistraatti tai tuomioistuin, ks. tarkemmin hakeminen/ilmoittaminen)

Edunvalvoja

- Yleinen edunvalvoja? Joku läheisistä edunvalvojaksi?
- Useimmiten edunvalvoja määrätään hoitamaan päämiehen taloudellisia asioita
  - Mahdollista myös, että määrätään hoitamaan myös henkilöä koskevia asioita
  - Ei kuitenkaan kelpoisuutta antaa suostumusta avioliittoon ja lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, tehdä tai peruuttaa testamenttia
  - Ei saa lahjoittaa päämiehen omaisuutta
- Käyttövaroja päämiehen varoihin nähden
- Edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään asianmukainen hoito, huolenpito ja kuntoutus 42 §
- Pääsääntönä päämiehen kuuleminen 43 §

Hakeminen / tarpeesta ilmoittaminen

Hakeminen:

- Hlö voi hakea itse itselleen edunvalvojaa, jos kykenee ymmärtämään ja pyytää että tietty hlö määrätään hänen edunvalvojakseen. Hakija itse hankkii lääkärinlausunnon.
- Maistraatti voi tällöin tehdä päätöksen
- (mahd. myös erikseen hakemuksen lähettäminen suoraan Käräjäoikeuteen, tällöin hakijana voi olla myös omainen)

Tarpeesta ilmoittaminen:

- Maistraatti selvittää onko edunvalvonnan tarve, pyytää mm. lääkärinlausuntoa
- Maistraatti holhousviranomaisena tekee hakemuksen tuomioistuimelle
- Tuomioistuin (yl. kotikunnan käräjäoikeus) tekee päätöksen

Muuta

- Edunvalvojan palkkio
  - säädetään valtioneuvoston asetuksella, koskee kaikkia edunvalvojia
  - perusmaksu on 440 euroa vuodessa tai vähävaraisille 280 euroa vuodessa. Lisäksi vaikuttaa mm. edunvalvojan suorittamat toimenpiteet ja päämiehen varallisuus.
- Maistraatti valvoo:
  - Omaisuusluettelo 3 kk tehtävän alkamisesta
  - Tilivelvollisuus, vuositili, päätöstili
  - Merkittäviin oikeustoimiin haettava maistraatilta lupa
- Maistraatti ylläpitää holhousasioiden rekisteriä
- Edunvalvoja on salassapitovelvollinen

Edunvalvonnan päättyminen

- Päämies kuolee
- Edunvalvonta on ollut määräaikainen
- Päämies hakee vapautusta edunvalvonnasta
- Päämies ja edunvalvoja hakevat vapautusta yhdessä

- *Edunvalvojaa on mahdollista vaihtaa*

Ammattihenkilöstön mahdollisuus puuttua

Edunvalvonnan tarpeesta ilmoittaminen HolhTL 91 §

”Joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta maistraatille. Ilmoituksen saatuaan maistraatin tulee ryhtyä toimenpiteisiin edunvalvonnan tarpeen selvittämiseksi ja tehdä tarvittaessa käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.”

» Selvitysvelvollisuus maistraatilla

Kunnan toimielimen velvollisuus tehdä ilmoitus

Sosiaalihuollon asiakasL 9.2 § :

Jos täysi-ikäinen asiakas on henkilöään tai varallisuuttaan koskevassa asiassa ilmeisen edunvalvonnan tarpeessa, tulee sosiaalihuoltolain 6 § :n 1 momentissa tarkoitetun toimielimen tehdä holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 91 § :ssä tarkoitettu ilmoitus holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämiseksi asiakkaalle.

OM:n suositukset
YLEISESTÄ EDUNVALVONNASTA
- yhteydenpito, tavoitettavuus ja tiedonsaanti

OM:n EDUNVALVONNAN KÄSIKIRJA
- edunvalvonnan hoitamisen hyviä toimintatapoja ja yleisiä periaatteita

> oikeusministerio.fi

Mitä muuta voi tehdä?

ILMOITUSVELVOLLISUUS

VanhuspalveluL 25 § :

Jos kunnan sos.- ja terv.toimen, palo- ja pelastustoimen, hätäkeskuksen tai poliisin palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tiedon sos.- tai terv.huollon tarpeessa olevasta iäkkäästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, hänen tulee salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.

→ vrt. SHL-uudistus 48 §

Uudistettu SHL

48§ Henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus

Sosiaalihuollon henkilöstöön kuuluvan tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajina toimivien henkilöiden on toimittava siten, että asiakkaalle annettavat sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön **on ilmoitettava viipymättä toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos hän tehtävissään huomaa tai saa tietoonsa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa.** Ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle.

Ilmoitus voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä.

Kunnan ja yksityisen palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja sen käyttöön liittyvistä asioista. Ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä 47 §:ssä tarkoitettuun omavalvontasuunnitelmaan. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia ilmoituksen seurauksena.

YHDENVERTAISUUDEN HAASTEET

erityisesti kuntoutus- ja vammaispalvelujen saatavuus

Uusi diasetti muistisairaan ihmisen yhdenvertaisesta oikeudesta vammaispalveluihin!

- tarkoitettu hyödynnettäväksi neuvontatyön tueksi ja paikallisen koulutus- ja vaikuttamistyön tueksi
- materiaali tarjoaa tietoa, keinoja, perusteluja ja vinkkejä muistineuvontatyötä tekeville henkilöille muistisairaiden ihmisten vammaispalvelujen saatavuuteen
- materiaalin työstämisessä ovat vastanneet yhteistyössä Muistiliitto ry ja Suomen muistiasiantuntijat ry
- **muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke** → alasivu TUOTOKSET



Yhdenvertaisuus

- Perustuslain (1999/731) yhdenvertaisuus-säännöksen (6 §) mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.
- Perustuslain 6 § :ää toteuttavassa yhdenvertaisuuslaissa (2004/21) kielletään syrjintä myös silloin, kun kyse on sosiaaliturvaetuuksista.
- Jos kaksi henkilöä täyttää tietyn palvelun saamiselle laissa asetetut ehdot, heitä tulee kohdella samalla tavoin kiinnittämättä huomiota heidän välillään vallitseviin mahdollisiin muihin eroihin. (Scheinin 1999)

Yhdenvertaisuuden haasteet

- eriarvoisuus muihin sairaus- ja vammaryhmiin nähden
  ”Minähän pääsin sinne kurssille vasta sitten kun tuli nuo muut vaivat, ensin sanoivat ettei teille järjestetä” (S5)
- alueellinen epätasa-arvoisuus
- jako alle 65-vuotiaisiin muistisairaisiin ja yli 65-vuotiaisiin muistisairaisiin
- tukipalvelujen tarpeellisuuden tulkinta fyysisen toimintakyvyn perusteella
- edelleen tietämättömyyttä muistisairauden luonteesta, oireista ja erityiskysymyksistä

→ ”kuuluu ikääntymiseen”

Nikumaa (2010)

Oikeus kuntoutukseen

Yhdenvertainen oikeus kuntoutuksen

- Sopeutumisvalmennuksen yhdenvertainen saatavuus muistisairailla huonosti tai erittäin huonosti 43 % (Nikumaa 2010, N=157)
- Muiden kuntoutuksellisten tukimuotojen yhdenvertainen saatavuus muistisairailla huonosti tai erittäin huonosti 46 % (Nikumaa 2010, N=157)

- kunnan tai kuntayhtymän tulee huolehtia siitä, että kuntoutuksen palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kuntoutuksen tarve alueella edellyttää (Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta)
- myös esim. sosiaalihuollon palveluna, vammaispalveluna

KUNTOUTUSSUUNNITELMA

- Tulee tehdä henkilölle, jolle diagnosoidaan etenevä muistisairaus
- **Vain noin 5 %:lle muistisairaista tehdään kuntoutussuunnitelma** (Muistiliitto ry, REPEAT-seurantatutkimus, Nikumaa 2013)
- Tehdäänkö teidän kunnassanne muistisairaalle ihmiselle kuntoutussuunnitelma?

Viikkosuunnitelma tukee muistisairaan ihmisen orientaatiota ja osallisuutta kuntoutusprosessissa (www.muistiliitto.fi)

VIIKKO-OHJELMA	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai	Sunnuntai
aamupäivä	Kaupassa käynti ja kävelylenkki	Kirjasto		Fysioterapian kotijumppa ohjelma	Kaupassa käynti ja kävelylenkki	Torille kahville	
iltapäivä	Fysioterapia klo 14		Muistikerho yhdistyksessä				Kävelylenkki ja kahvit Anna- tyttären kanssa
ilta		Kuoro-harjoitukset, Kauko hakee klo 17.45	Valtteri ukin luona kylässä klo 18–20		Naapuri tulee kahville	Sauna klo 18–19	

Muistiliitto ry
muistiliitto.fi



ONKO MUISTISAIRAALLA OIKEUS VAMMAISPALVELUIHIN?

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

EI

- jos ei palvelun tarvetta
- jos saa riittävästi muun lain nojalla (esim. SHL)
- jos palvelun myöntö-kriteerit ei täyty

KYLLÄ

- jos on palvelun tarve
- jos ei saa riittävästi muun lain nojalla
- jos palvelun myöntö-kriteerit täyttyvät

No mistä sitten ongelmat?

- mikä on normaalia ikääntymistä?
- mikä on ikääntymiseen kuuluvaa toiminnankyvyn heikentymistä?
- vammaisuuden yleismääritelmä
- vaikeavammaisuuden määritelmät
- pitkäaikainen sairaus - vanhuus

Lähtökohtia

- Perustuslaki 6 § : ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä
- Vammaispalvelulaissa ei ole suljettu mitään sairaus- tai vammaryhmää lain soveltamisen ulkopuolelle
- Vammaispalvelulaissa ei ole ikään perustuvia rajoituksia
- VPL eikä VPA sisällä vamma- tai sairausluetteloa

Vammaisuuden määritelmä

Vammaisuuden yleismääritelmä VPL 2 §

Vammainen henkilö = vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista

Palvelukohtaiset määritelmät

Kuljetuspalvelut VPA 5 §

vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia

SHL uusi 23 § Liikkumisen tuki

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Esteetön ja toimiva julkinen joukkoliikenne mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne on ensisijainen tapa järjestää kaikille soveltuva liikkuminen.

Liikkumisen tukea järjestetään henkilöille, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella ja jotka tarvitsevat palvelua asioimisen, tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi.

Liikkumisen tukea voidaan järjestää seuraavilla toteuttamistavoilla tai niiden yhdistelmillä:

1) julkisten liikennevälineiden käytön ohjauksella ja ohjatulla harjoittelulla;

2) saattajapalveluna;

3) ryhmäkuljetuksina;

4) korvaamalla taksilla, invataksilla tai muulla vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvasta kuljetuksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset;

5) muulla soveltuvalla tavalla.

Yksilöllisiä kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka on oikeutettu kuljetuksiin tai niiden kustannusten korvaamiseen muun lain nojalla.

Pyläläperusteluissa 23 §:

(SHL HE 164/2014)

- etenkin sellaisille ikääntyneille, jotka tarvitsevat liikkumisen tukea ikääntymiseen liittyvän toimintakyvyn heikentymisen johdosta sekä muille liikkumisessa tukea tarvitseville henkilöille, jotka eivät olisi oikeutettuja vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista annetun lainsäädännön mukaisiin (vaikeavammaisten) kuljetuspalveluihin.

→ *Eli ei koske muistisairaita, koska muistisairaudethan eivät kuulu tavanomaiseen ikääntymiseen → muistisairailla siis oikeus VPL?*

- Kunta voi järjestää kunnan päättämillä eri tavoilla
- Tuen määrästä ei tarkempia säännöksiä vaan laajuus riippuisi asiakkaan yksilöllisestä palvelutarpeesta

Kuljetuspalvelut

- palvelun tarpeessa oleva ikääntynyt ei usein saa riittävästi SHL:n nojalla
- katsotaanko etenevää muistisairautta sairastava vaikeavammaiseksi?
- ”vikkelä kintuistaan muttei selviä lipun ostamisesta tai muista millä pysäkillä piti jäädä pois?”

→ diagnoosikohtaisia periaatepäätöksiä EI VOI tehdä

Vaikeavammaisuus voi olla myös muista kuin fyysisestä vammasta johtuvaa

KHO (1998 T 2524)

Mielenterveysongelmaista henkilöä, jolla oli lisäksi ylipainoa, pidettiin vaikeavammaisena suhteessa kuljetuspalveluihin.

Hämeenlinnan HAO (12.3.2007 nro 07/0182/3)

Psyykkisestä sairaudesta kärsivä hlö voi olla kuljetus-palvelujen järjestämisvelvollisuuden suhteen VPL:ssä ja VPA:ssä tarkoitettu vaikeavammainen hlö sen estämättä, että hänellä ei ole liikkumista vaikeuttavaa fyysistä vammaa tai sairautta.

Vaikeavammaisuus ja Alzhemerin tauti tai dementia

KHO (10.6.2005 T 1399)

dementoitunut vanhus, alzheimer ja astma→ ei sellaista ruumiillista sairautta, jonka vuoksi estynyt käyttämästä julkisia liikennevälineitä

KHO (10.6.2005 T 1400)

Sairasti dementiaa (?) ja verenpainetautia, henkinen suorituskyky huono → ei sellaista vammaa tai sairautta, jonka vuoksi olisi estynyt käyttämässä julkisia liikennevälineita

Vaikeavammaisuus ja Alzhemerin tauti tai dementia

KHO (15.3.2006 T 52)

sairasti alzheimerin tautia ja kärsi huimauksesta → katsottiin vaikeavammaiseksi suhteessa kuljetuspalveluihin

KHO (15.3.1999 T 442)

Vanhus oli dementoitunut, vasemman lonkan murtuma, käveli taluttaen → katsottiin vaikeavammaiseksi suhteessa kuljetuspalveluihin

Vaikeavammaisuus ja Alzheimerin tauti tai dementia

TUORE RATKAISU SUOSIOLLINEN

KHO (28.11.2014)

Sairasti Alzheimerin tautia, liikkui apuvälineittä

→ Ei fyysistä sairautta tai vamma, joka estää julkisten joukkoliikennevälineiden käytön muttei kuitenkaan kykene itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä Alzheimerin taudista johtuvien orientaatio-, hahmottamis- ja muistivaikeuksien vuoksi. **Kuljetuspalvelun saaminen ei edellytä fyysistä vammaa.** Palvelu voidaan myöntää myös henkisen toimintakyvyn alentumisen perusteella. Sillä seikalla, miten henkilö mahdollisesti selviytyy avustettuna, ei ole tässä asiassa merkitystä.

Ikä ei este

EOA (28.2.2007 Dnro 929/4/05)

Vaikeavammaisuutta arvioitaessa henkilön iällä ei ole merkitystä. Yli 65-vuotiailla on samanlainen oikeus kuljetuspalveluihin kuin muillakin vaikeavammaisilla henkilöillä

KHO (12.8.1998/134)

Vaikeavammaisen ikä ja hänen saamansa kotipalvelut eivät olleet kulj.palv. esteenä

KHO (2012:60)

88-vuotias monisairas katsottiin vaikeavammaiseksi, jolle järjestettävä VPL-kuljetuspalvelu

Henkilökohtainen apu VPL 8c§

Vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella:

1. Päivittäisissä toimissa
2. Työssä ja opiskelussa
3. Harrastuksissa
4. Yhteiskunnallisessa osallistumisessa
5. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä

- Subjektiivinen oikeus eli kunnalla järjestämisvelvollisuus

Henkilökohtainen apu VPL 8c§

Edellytys: voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa

Vaikeavammaisuuden määritelmä:

Henkilö, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua

EIKÄ avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista tai toimintarajoitteista

Henkilökohtainen apu 8d§

Järjestämistavat

1. Henkilökohtainen avustaja
2. Palveluseteli
3. Kunnan itse järjestämä tai ostama palvelu

- Henkilöä ohjattava ja autettava työnantajuuskysymyksissä

Henkilökohtainen apu

Muistisairaan ihmisen kannalta:

- Yksilöllinen tilanne ratkaisee!
- Mitään sairaus- ja vammaryhmää ei rajata lain ulkopuolelle, diagnoosikohtaisia päätöksiä ei tehdä
- Ikä ei ole este (PerustusL 6 §)
- Saaminen ei edellytä täydellisiä kognitiivisia taitoja tai kommunikaatiokykyä
- Jos hakija ei sairauden vuoksi pysty itse ilmaise-maan mielipidettään, on se selvitettävä yhteis-työssä laillisen edustajan tai omaisen kanssa
- Edunvalvoja-määräys ei estä

Henkilökohtainen apu

Muistisairaan ihmisen kannalta:

- Erotetaan avustaminen ja hoitaminen: jos avun tarve perustuu pääosin hoivaan, hoitoon tai valvontaan, hlökoht. apu ei tarkoituksenmukainen
- Hlökoht. avustajana ei voi toimia omainen ellei
    - Äkillinen avuntarve
    - Avustajaa vaikea saada (pienet paikkakunnat)
    - Sairaus/vamma vaatii läheisen ihmisen

    → huom. Työlainsäädäntö
- Omainen ei voi olla lain tarkoittama omaishoitaja ja henkilökohtainen avustaja yhtäaikaa

OIKEUSTAPAUKSIA

KHO 2012:774 ja Vaasan HaO 11.12.2012 (12/0850/2)

- hyvin iäkäs henkilö katsottiin oikeutetuksi henkilökohtaiseen apuun

KHO 2012:36 ja KHO 2013:3357

- valvonnan tai muistuttelun tarve ei riitä syyksi evätä henkilökohtaista apua

KHO 2011:69, KHO 2012:36 ja HFD 2014:2751

- hakijalta ei voi edellyttää hyviä kognitiivisia taitoja, aloite- tai kommunikaatiokykyjä, vaikka laissa säädetäänkin, että hakijalla tulee olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutu

Kunnan on huolehdittava!

VanhuspalveluL

6 § Palvelujen riittävyyden ja laadun arviointi

…kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on vuosittain arvioitava iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen riittävyyttä ja laatua alueellaan.

Palvelujen laadun ja riittävyyden arvioimiseksi kunnan on kerättävä säännöllisesti palautetta palveluja käyttäviltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä. …

7 § Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön sosiaalipalvelut sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointi, sosiaalinen turvallisuus ja toimintakyky edellyttävät. Palvelut on järjestettävä niin, että ne ovat kunnan ikääntyneen väestön saatavissa yhdenvertaisesti.

Lopuksi

Olet merkittävässä asemassa ajamassa muistisairaan asiakkaasi yhdenvertaisia etuja !

1. Tue tulevaisuuden suunnittelussa
2. Ohjaa hoitotahdon ja edunvalvontavaltuutuksen tekoon
3. Anna neuvontaa pitkin sairausprosessia koko perheelle
4. Mahdollista vertaistuki, kunnioita sen voimaa
5. Vaadi koulutusta ja pidä huolta itsestäsi
6. **Liity jäseneksi SuMuun, ole mukana vaikuttamassa!**


KIITOS!

Pienillä teoilla
täyttä elämää.
Myös huomenna.

SUOMEN MUISTI-ASIANTUNTIJAT

Fredriksberginkatu 2 00240 Helsinki
info@muistiasiantuntijat.fi
(09) 454 28 48
muistiasiantuntijat.fi